

Krzysztof Szuma

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Studium Prawa
szumakrz@gmail.com

OZNACZENIE STRON STOSUNKU WEKSLOWEGO STANOWIĄCE O WAŻNOŚCI WEKSLA WŁASNEGO

Streszczenie: Prawo wekslowe, na podstawie którego budowane są stosunki zobowiązaniowe, wymaga, by wyrazem tych stosunków były określone prawem dokumenty będące papierami wartościowymi. Jako że definicyjnie papiery wartościowe charakteryzują się tym, że zobowiązanie nie będzie realizowane bez przedłożenia dokumentu, dokument ten jest wysoce sformalizowany co do swych cech. Zatem nie podlega po jego wystawieniu ewentualnemu uzupełnieniu lub poprawieniu. Nie podlega także innej bądź szerszej interpretacji, jak wynika to z zakresu możliwości określonej art. 2 i 102 prawa wekslowego. Nie jest też możliwe interpretowanie go na podstawie jakichkolwiek innych dokumentów, chociażby nawet nie były one zakwestionowane przez strony stosunku wekslowego. Jak wynika z orzecznictwa do prawa wekslowego, tylko wysoce sformalizowany dokument weksla spełnia wymogi będące podstawą kreowania stosunku zobowiązaniowego opartego na wekslu.

Słowa kluczowe: weksel, indos, papier wartościowy, podpis, remitent, wystawca, nazwa osoby prawnej, firma osoby prawnej, nieważność, wymogi formalne.

Klasyfikacja JEL: K 12, K 19, K 22.

DESIGNATION OF THE PARTIES TO BILLS OF EXCHANGE WHICH PROVIDE FOR THE VALIDITY OF PROMISSORY NOTES

Abstract: Bills of exchange and promissory notes are the basis of contractual relationships; and as legal securities, the laws relating to them require that the expressions of these relationships are defined in the documents. Since, by definition, securities are characterised by the fact that an obligation cannot be fulfilled without the submission of a document, it has to be highly formalized with regard to its features. Consequently, once issued it is not possible to make any additions or

amendments. Also, it cannot be interpreted more broadly or differently than the options indicated in Article 2 and 102 of the law on bills of exchange and promissory notes. Additionally, it is not possible to interpret it based on any other documents, even though these documents are not contested by parties of a promissory note. As is clear from the case law on bills of exchange and promissory notes, only such highly formalized documents meet the requirements for establishing the contractual relationships regarding these securities.

Keywords: promissory note, endorsement, securities, signature, payee, drawer, legal personality, legal entity, invalidity, formal requirements.

Wstęp

W otwartej gospodarce posługiwanie się weksłami staje się coraz bardziej popularnym i pomocnym środkiem kształtowania i zabezpieczania interesów wierzycieli w stosunkach prawnych o charakterze majątkowym. Daje się to wyraźnie dostrzec po okresie stagnacji, jeśli chodzi o wykorzystywanie instytucji prawa wekslowego w będącej już szczęśliwie w niebycie gospodarce centralnie sterowanej. Co prawda w tej gospodarce także dało się obserwować wykorzystywanie weksli, ale miały one raczej charakter gwarancyjny w nielicznych sytuacjach związanych z tzw. gospodarką społeczną. Orzecznictwo z tamtych czasów zachowało jednakże nadal ważny walor interpretacyjny.

Jak wynika z istoty i historii weksli oraz rozwoju prawa wekslowego, prawne kształtowanie instytucji weksli wiązało się raczej z przenoszeniem wartości pieniężnych i jednocześnie z określonym ukształtowaniem stosunków o charakterze rozliczeniowym [Warkała 1976, s. 1002]. Stąd najpierw zostały wykształcone stosunki prawa wekslowego oparte na konstrukcji tzw. weksła trasowanego. Weksle własne zostały ukształtowane w okresie relatywnie późniejszym. Taki też wyraz, zachowując tradycję, nadał ustawodawca aktualnie obowiązującej systematyce prawa wekslowego, ujmując najpierw szeroką regulację weksła trasowanego, a następnie dopiero weksła własnego, odwołującego się zresztą w swych wielu przepisach do instytucji weksła trasowego (art. 103 prawa wekslowego – dalej p.w.).

Istotą weksła trasowanego jest to, że wystawca weksła kieruje polecenie do osoby trzeciej – trasata, by ten osobie wskazanej w treści weksła (remitentowi) wypłacił określoną w wekslu kwotę pieniężną we wskazanym terminie (art. 1 p.w.). Przyjęcie takiego rozwiązania, w sytuacji gdy uprawniony z weksła remitent nie ma w momencie otrzymywania weksła (modelowo

oczywiście rzecz ujmując) osobistego kontaktu z podmiotem, na którym ciąży obowiązek zapłaty, a nawet może go osobiście nie znać (do momentu przedstawienia weksla do zapłaty), powoduje potrzebę stosownych wymogów zabezpieczenia pewności określonego stosunku prawnowo-wekslowego.

Formalne zabezpieczenie, o którym mowa wyżej, znalazło swój wyraz w treści obowiązujących przepisów prawa wekslowego. Niewątpliwie, jak podkreśla to także dalej przywołane orzecznictwo, intencją ustawodawcy jest takie sformalizowanie stosunku prawnowekslowego, by strony tego stosunku działały w stanie pewności swych praw i obowiązków majątkowych. Powyższe dotyczy najczęściej sytuacji, gdy weksle zostaną pущczone w obieg (indosowane).

Polskie prawo wekslowe ogólnie jest zbieżne z Konwencją z 7 czerwca 1930 r. w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych (której Polska jest stroną). Tę zbieżność sygnalizuje zresztą już nazwa ratyfikowanej Konwencji.

Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe, zapewne zgodnie z tradycją ukształtowania obrotu wekslowego, większość swej regulacji poświęca wekslowi trasowanemu i obiegowi wekslowemu. W zakresie regulacji weksli własnych w ustawie daje się zauważyć o wiele skromniejszą regulację. Zwrócić jednak należy uwagę, że owa ubogość regulacji (dokonując jedynie porównań objętościowych) jest pozorna, albowiem w regulacji weksli własnych ustawodawca odwołuje się do dość szeroko zarysowanych instytucji istniejących w regulacji weksli trasowanych (art. 103 p.w.).

Pobieżna tylko analiza ilościowa orzecznictwa za ostatnie dwadzieścia lat (za systemem informacji prawnej LEX) do prawa wekslowego wskazuje, że wykorzystywanie weksli w aktualnym obrocie majątkowym jest znaczące. Autor doliczył się około czterystu opublikowanych orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych. Jednak bliższa ich analiza wskazuje, że zdecydowaną mniejszość z nich poświęcono weksłom trasowanym, a pozostały, dominujący wręcz procent poświęcony jest weksłom własnym. Wszelako orzecznictwo często, w dozwolonym ustawą zakresie, korzystało z regulacji przepisów prawa wekslowego zawartych w części poświęconej weksłom trasowanym, co ma uzasadnienie w stosownych odesłaniach regulacji weksli własnych do regulacji weksli trasowanych. Jednakże zaczyn sytuacji spornej (opisywanej w orzecznictwie) powstawał najczęściej w stosunku do weksla własnego.

Jak wyżej wskazano, z istotą weksli jako papierów wartościowych jest związana ich daleko idąca formalizacja. W dostępnym, bieżącym orzecznictwie Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych, w związku z ujawnianymi

sporami wekslowymi, wyraziście jawią się następujące problemy związane z wykorzystywaniem weksli w stosunkach gospodarczych i ich formalizacją:

- a) prawidłowe oznaczenie osoby, na rzecz której ma być dokonana płatność,
- b) prawidłowe oznaczenie wystawcy, w szczególności, gdy jest on osobą prawną lub jednostką organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej,
- c) prawidłowe i wywołujące skutki prawne zaciągnięcie zobowiązania wekslowego przez pełnomocnika,
- d) znaczenie i sposób składania podpisu na wekslu,
- e) interpretacja treści weksli w sytuacjach niejasnych.

Autor niniejszego artykułu zamierza się skupić właśnie na wskazanych problemach, nie ignorując jednak innych doniosłych problemów prawa wekslowego, niemieszczących się jednak w przyjętym tu zakresie wypowiedzi.

1. Oznaczenie stron stosunku wekslowego

W zakresie weksli własnych art. 101 pkt 5 p.w. wymaga umieszczenia w treści weksla nazwiska osoby, na której rzecz lub na której zlecenie ma być dokonana zapłata. Wydawać by się mogło, że przepis ten jest na tyle jasny, że nie powinien nastroczać żadnych wątpliwości interpretacyjnych. Jak wyżej jednak wskazano, prawo wekslowe kształtowało się w długim okresie, w zasadzie od średniowiecza, kiedy to wcześniej podmiotami stosunku wekslowego były najczęściej osoby fizyczne oznaczane nazwiskiem. Tradycyjne rozumienie prawa wyrażone w brzmieniu przepisu ustawy ten zapis dotyczący jedynie nazwiska zachowało, a poddanie go stosownej interpretacji przy licznych występowaniu w obrocie wekslowym także innych podmiotów niebędących osobami fizycznymi pozostawiono orzecznictwu.

Nowoczesna gospodarka obejmuje wiele podmiotów gospodarujących, których status prawny jest różny. Zatem, zgodnie z treścią art. 4 Ustawy z dnia lipca 2004 r., o swobodzie działalności gospodarczej [u.s.d.g.] można tu poza wspomnianymi wyżej osobami fizycznymi wymienić także osoby prawne i jednostki organizacyjne niebędące osobami prawnymi, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną (w szczególności są to spółki osobowe kodeksu spółek handlowych). W zakresie osób prawnych, w sferze gospodarowania należy wymienić najczęściej tu występujące spółki kapitałowe, a także spółdzielnie (wszelkich typów) oraz działające gospodarczo stowarzyszenia, fundacje czy inne podmioty mogące na zasadach określonych w ustawach szczególnych prowadzić działalność gospodarczą. Szczątkowo istnieją także jeszcze przedsiębiorstwa państwowe.

Ze sfery niniejszych rozważań nie można także wyłączyć tych osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, które ustawowo nie są powołane do prowadzenia działalności gospodarczej, ale ujawniają swą aktywność w sferze obrotu majątkowego. Dotyczyć to może jednostek samorządu terytorialnego (osób prawnych) i ich jednostek organizacyjnych (np. szkół czy ośrodków kultury) czy też Skarbu Państwa lub państwowych jednostek organizacyjnych będących osobami prawnymi (np. Agencji Rynku Rolnego czy innych agencji państwowych działających na podstawie ustaw szczególnych), a także stowarzyszeń i fundacji. Ten katalog nie jest jednak tu zamknięty.

Powyższe, szerokie wskazanie ma to znaczenie dla wyводу zakreślonego problematyką, że podmioty te, zgodnie z treścią właściwych dla nich ustaw ustrojowych, w różny sposób są lub mogą być oznaczane i reprezentowane w obrocie prawnym.

Jak wyżej wskazano, weksle jako papiery wartościowe inkorporują określone prawa majątkowe. Istotą papieru wartościowego, zgodnie z treścią art. 921 k.c., jest to, że dłużnik jest zobowiązany do świadczenia za zwrotem tego dokumentu albo za udostępnieniem go dłużnikowi w celu pozbawienia dokumentu jego mocy prawnej w sposób zwyczajowo przyjęty (np. przedarcia, przekreślenia, zapisania pokwitowania). Innymi słowy, wierzycielowi nie przysługuje prawo domagania się zakreślonego papierem wartościowym świadczenia, jeżeli tego papieru nie przedstawi on dłużnikowi. Zatem waga dokumentu określanego mianem papieru wartościowego jest zasadnicza na tyle, że warunkuje on uzyskanie świadczenia. Stąd prawo wekslowe i idące w ślad za nim orzecznictwo nadają wekslom jako papierom wartościowym wielce sformalizowane wymogi dla konsekwencji ich ważności.

Zagadnienie oznaczenia remitenta (osoby, na której rzecz ma być dokonana zapłata) komplikuje się, gdy osobą tą jest jednostka organizacyjna. W sytuacji, gdy taką jednostką jest osoba prawna, w zasadzie nazwę reguluje ustawa ustrojowa jej dotycząca. Pomocniczo zastosowanie mają tu także zawarte w ogólnej księdze kodeksu cywilnego przepisy art. 43¹ i dalsze k.c. jako przepisy regulujące firmę (nazwę) osoby prawnej.

Dla celów zobrazowania problemu właściwego oznaczenia nazwy remitenta zostanie on zobrazowany sytuacją będącą przedmiotem rozpoznawania przez Sąd Najwyższy. W określonej, spornej sytuacji na wekslu danym wierzycielowi „in blanco”, czyli w zasadzie tylko z podpisem wystawcy, wierzyciel będący spółką z ograniczoną odpowiedzialnością (posiadacz weksla) w terminie płatności weksla wpisał swą nazwę (np. ABC), ale bez dodatku

wskazującego na formę prawną swej osoby prawnej (zgodnie z wymaganiami określonymi w art. 43⁴ k.c.).

W zakresie przepisu szczególnego zawartego w art. 160 kodeksu spółek handlowych [k.s.h.], firma spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być obrana dowolnie, powinna jednak zawierać dodatkowe określenie „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością”, przy czym to określenie może być w obrocie zastępowane oznaczeniem „spółka z o.o.” lub „sp. z o.o.”. Tych określeń wpisanych po nazwie spółki w konkretnym wekslu, wypełnionym przez wierzyciela, zabrakło.

Po przebiegu instancyjnym i po wniesieniu skargi kasacyjnej, sprawą prawidłowości formalnej uzupełnionego (przez wierzyciela) weksla swą firmą, lecz bez wymaganego dodatku wskazującego na jego formę, jako osoby prawnej, zajął się Sąd Najwyższy. W tej sprawie [Wyrok SN z dnia 9 maja 2012] Sąd Najwyższy wypowiedział wywołujący szeroki oddźwięk prawny pogląd, że „Nieważny jest weksel zawierający oznaczenie remitenta przez podanie nazwy przedsiębiorcy niestanowiącej jego firmy”. W uzasadnieniu przyjętego stanowiska stwierdził, że prawo wekslowe nie zawiera przepisu wskazującego na prawidłowe i wystarczające określenie osoby prawnej będącej trasatem lub remitentem, należy zatem posłużyć się przepisami ogólnymi prawa cywilnego o osobach prawnych oraz przepisami szczególnymi dotyczącymi konkretnej kategorii osób prawnych. W rozpoznawanej sprawie są to art. 33, 37, 43² i 43⁵ w związku z art. 43³ k.c. oraz art. 157 § 1 pkt 1 i art. 160 k.s.h.

Punktem wyjścia dla rozważań Sądu Najwyższego były przepisy ogólne o osobach prawnych, z których wynika, że jednostka organizacyjna jest osobą prawną, jeżeli przepis szczególny przyzna jej osobowość prawną (art. 33 k.c.). Kodeks cywilny stoi więc na gruncie teorii normatywnej osób prawnych, co sprawia, że uzyskanie osobowości prawnej, które jest równoznaczne z uzyskaniem statusu osoby prawnej, należy wywieść z określonego przepisu i z wpisania do właściwego rejestru (art. 37 § 1 k.c.). Przepisy stanowiące o tym rejestrze (art. 37 § 2 k.c.) wskazują na oznaczenie w nim danej osoby prawnej, przy czym powszechnie się przyjmuje, że tym oznaczeniem jest nazwa osoby prawnej i ona podlega ochronie cywilnoprawnej (por. np. art. 43 w związku z art. 23 k.c. oraz art. 34 ust. 1 pkt 1, art. 35 pkt 2).

Jeżeli osoba prawna jest przedsiębiorcą, działa pod firmą (art. 43² § 1 k.c.), którą jest nazwa tej osoby (art. 43⁵ § 1 k.c.). Zgodnie z art. 43⁵ § 2 k.c., obligatoryjnym składnikiem firmy jest określenie formy prawnej osoby prawnej, które może być podane w skrócie. Zarówno firmę, a w niej formę prawną osoby prawnej, jak i ewentualny skrót firmy przedsiębiorca ma obowiązek

ujawnić w rejestrze przedsiębiorców (art. 43² § 2 i art. 43⁵ § 4 zdanie drugie k.c. oraz art. 38 pkt 1a i 1b ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym – dalej u.k.r.s.). Jest to związane z cechami firmy i zasadami jej ochrony zarówno według przepisów zawartych w kodeksie cywilnym (art. 43¹⁰ k.c.), jak i w ustawach z zakresu prawa publicznego (por. art. 14 i nast. oraz art. 24-26 u.k.r.s.). Wśród cech firmy kodeks cywilny wymienia odróżnialność (wyłącznieść), prawdziwość, jedność (jednolitość), jawność, ciągłość i niezbywalność (art. 43³ § 1 i 2, art. 43⁴, art. 43⁵ § 1, art. 43⁶, 43⁷, 43⁸, art. 43⁹ § 1 k.c.), a u.k.r.s. zasadę jawności i prawdziwości danych wpisanych do rejestru (art. 8 i n. oraz art. 17 i n.).

Strona powodowa (wpisana w treści weksla) w opisywanym sporze była spółką z ograniczoną odpowiedzialnością. Zgodnie z art. 157 § 1 pkt 1 k.s.h., umowa takiej spółki powinna określać firmę, która jest zamieszczona w zgłoszeniu spółki przez zarząd do sądu rejestrowego (art. 166 § 1 pkt 1 k.s.h.), a następnie jest uwidoczniona w rejestrze przedsiębiorców. Firma spółki z ograniczoną odpowiedzialnością może być obrana dowolnie, powinna jednak zawierać dodatkowe oznaczenie (dodatek obligatoryjny) – „spółka z ograniczoną odpowiedzialnością”, przy czym dopuszczalne jest używanie w obrocie określonego normatywnie skrótu (art. 160 § 1 i 2 k.s.h.).

Według Sądu Najwyższego za chybione należało uznać twierdzenie, że w wypadku weksla można uczynić odstępstwo, podobnie jak w odniesieniu do nazw potocznie używanych w niesformalizowanych czynnościach prawnych, w których wystarczające jest rozpoznanie podmiotu dokonującego czynności.

Zindywidualizowanie podmiotu po stronie wierzyciela lub dłużnika, mimo jego niewłaściwego oznaczenia, jest często możliwe, można jednak podać przykłady, że ta indywidualizacja jest fałszywa, na przykład w wypadku przedsiębiorców o nieraz niemal identycznej firmie, powiązanych kapitałowo lub osobowo w strukturach holdingowych albo koncernowych. Ustawodawca wprowadza określone formy prawne działalności gospodarczej i obligatoryjną treść czynności prawnych, np. w wypadku papierów wartościowych, aby zapewnić im powagę i pewność zastosowania, a także bezpieczny obrót. Tak więc oznaczenie remitenta weksla in blanco przez podanie nazwy przedsiębiorcy niestanowiącej jego pełnej firmy opisanej w aktach założycielskich i wpisie do stosownego rejestru powoduje, że weksel jest nieważny.

Szeroko przytoczony powyżej pogląd Sądu Najwyższego, bardzo ściśle wypowiadający potrzebę właściwej identyfikacji remitenta na wystawionym wekslu i to pod rygorem nieważności weksla, ma w ocenie autora niniejszej wypowiedzi także pełne zastosowanie do rozważań dotyczących indywidualizowania wystawcy weksla. Jednakże w uchwale Sądu Najwyższego

z dnia 10 października 2013 r. poprzez stwierdzenie: „Weksel nie musi zawierać określenia formy prawnej prowadzenia działalności przez wystawcę. Aby był ważny, wystarczy, że podany jest jego numer w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS)”, sąd ten, jak się wydaje, niejako złagodził poprzedni pogląd Sądu Najwyższego w stosunku do formalnej jego wykładni poprzedzającej (opisanej wyżej). Sąd Najwyższy dał jednak wyraz temu, że podanie na wekslu po nazwie spółki jej numeru w KRS dostatecznie identyfikuje wpisanego na wekslu podmiot i nie powoduje nieporozumień, w szczególności biorąc pod uwagę powszechny dostęp do KRS oraz domniemanie powszechnej wiedzy o treści wpisów do tego rejestru (art. 8 i 15 u.k.r.s.).

2. Weksel wystawiony przez pełnomocnika

Zobowiązanie wekslowe może powstać także poprzez działanie (wystawienie weksla) przez pełnomocnika. Biorąc pod uwagę formalne wymogi weksla jako dokumentu obiegowego (papieru wartościowego przenoszonego przez indos), wymagana jest pewność tego dokumentu związana ze szczególnymi zasadami rządzącymi jego obrotem.

Jak wynika z art. 103 i n. k.c., w razie wątpliwości co do prawidłowości i zakresu umocowania osoby działającej jako pełnomocnik, możliwe jest domaganie się przez drugą stronę potwierdzenia przez mocodawcę zakresu pełnomocnictwa bądź potwierdzenia samej czynności prawnej. Czy zasada określona w kodeksie cywilnym dotycząca uchylecia niepewności w zakresie czynności prawnej dokonanej przez pełnomocnika może mieć także zastosowanie w praktyce wekslowej?

Weksel jest szczególnego rodzaju papierem wartościowym, charakteryzującym się także jego obiegowością. Jak zatem miałyby wyglądać instytucja potwierdzania istnienia bądź zakresu udzielonego pełnomocnictwa?

W powyższym zakresie Sąd Najwyższy także przyjął zasadę pełnej formalizacji prawa wekslowego i kształtowania treści weksli. Przyjął zatem, że w zakresie ustalania treści weksli, w tym ustalania zakresu możliwości i uprawnień do działania osób podpisujących się na wekslach, doniosłego znaczenia nabierają wyrażane i w zasadzie już utrwalone w orzecznictwie sądowym poglądy, że „Nie jest dopuszczalne ustalenie wystawcy weksla na podstawie okoliczności «pozatekstowych», np. w oparciu o rzeczywistą wolę kontrahentów, czy też ich nawet oczywistą świadomość co do tego, w jakim charakterze występują osoby podpisujące się na wekslu. Wykładnia weksla dopuszczalna jest bowiem jedynie w granicach jego tekstu” [Wyrok

SA w Warszawie z 26 października 2012]. Powyższy pogląd został wypowiedziany w związku z tym, że na wekslu znalazł się podpis określonej osoby, która jednak nie była wystawcą weksla, lecz osobą trzecią. Podpisująca się osoba w żaden sposób nie zaznaczyła na dokumencie weksla, że działa jako pełnomocnik wystawcy. To jednak wynikało wprost z innych dokumentów niejako towarzyszących wystawieniu weksla i z nim powiązanych. Sąd, rozpoznając sprawę poprawności tego stosunku wekslowego, stanął, jak w wielu innych swych orzeczeniach, na gruncie bardzo formalnego rozumienia dokumentu wekslowego jako papieru wartościowego kreującego zobowiązanie. Orzekł zatem, że opieranie się na innych dokumentach lub okolicznościach niż wyrażone wyraźnie w treści weksla byłoby naruszeniem ustalonej i utrwalonej już zasady formalizmu prawa wekslowego. Wyrok ten w swej treści przywołuje także inne wyroki idące w podobnym kierunku, w tym także orzecznictwo przedwojenne (i to nawet z okresu poprzedzającego obowiązujące prawo wekslowe, co świadczy o trwałości poglądów dotyczących formalizacji treści stosunku wekslowego).

3. Forma podpisu wekslowego

Weksel musi być podpisany. Nie jest szczególnym problemem określenie sposobu składania podpisu przez osobę fizyczną, aczkolwiek i tu rodzą się problemy, czy podpis musi być „czytelny”.

Rozumienie słowa „podpis” w regulacji prawa wekslowego nie jest oczywiste w tych wszystkich sytuacjach, gdy podpis jest składany nieczytelnie w ogóle bądź tylko ze śladami czytelności i możliwości jego „odkodowywania” jako znaku identyfikującego określoną osobę. Problemem jest także podpisywanie za jednostkę organizacyjną, przy jednoczesnym postawieniu pieczętki bądź innego mechanicznie odtwarzanego oznaczenia – czy wówczas podpis powinien także oznaczoną osobę identyfikować wyraźnie?

Dość szeroko problemem tym zajął się Sąd Najwyższy w często powoływanej w literaturze i orzecznictwie uchwale składu 7 sędziów z dnia 30 grudnia 1993 roku, próbując przeprowadzić rozróżnienie między podpisem a parafą. Sąd Najwyższy nie miał wątpliwości, że weksel dla swojej ważności – choć nie może zostać podpisany parafą – to jednak może być sygnowany podpisem niezupełnie czytelnym. Parafa (instytucja nieokreślona prawem), zdaniem Sądu Najwyższego, to znak ręczny składający się z inicjałów stanowiący sposób sygnowania dokumentu mający świadczyć o tym, że jest on przygotowany do złożenia podpisu. Podpis wystawcy weksla musi natomiast zawierać co

najmniej nazwisko, choć niekoniecznie w pełnym brzmieniu, niektóre litery mogą być pominięte albo niemożliwe do odczytania. Istotne jest, aby podpis był złożony w formie charakterystycznej dla osoby podpisanej oraz stwarzał w stosunku do osób trzecich pewność, że podpisujący chciał się podpisać swoim pełnym nazwiskiem i uczynił to w formie, jakiej przy podpisywaniu dokumentów stale używa, znanej szerszemu kręgowi osób. Takiej pewności nie stwarzają same inicjały, czyli parafa, a tym samym nie mogą być uznane za podpis wystawcy weksla. Tylko podpis spełniający powyższe wymagania, choć może być nie w pełni czytelny, wyraża napisane nazwisko, a zarazem pełni funkcję identyfikacyjną.

Pogląd ten rozwinięto w kilku dalszych orzeczeniach Sądu Najwyższego, wskazując, że choć nazwisko nie musi być zapisane w pełnym brzmieniu i dopuszcza się używanie skrótu, który nie musi być w całości czytelny, to jednak podpis musi się składać z możliwych do stwierdzenia liter umożliwiających identyfikację podpisanego. Skoro wymogiem formalnym uznania znaku graficznego za podpis jest ustalenie, że zawiera on co najmniej nazwisko, to bez wątpienia musi on składać się z dających się odczytać liter, które – choćby nawet część z nich była pominięta – pozwalają zidentyfikować dokonany zapis właśnie jako nazwisko i rozpoznać jego brzmienie. Nie może to być imię czy pseudonim wystawcy bądź wybrane przez niego logo graficzne. Trzeba zatem stwierdzić, że podpis na wekslu musi spełniać kumulatywnie następujące wymogi: musi zostać złożony własnoręcznie, musi zawierać co najmniej nazwisko (nie ograniczając się przy tym do zapisu inicjałów czy parafy), musi składać się z możliwych do stwierdzenia liter umożliwiających identyfikację podpisanego i brzmienie jego nazwiska, a jeśli zapisany jest w sposób częściowo nieczytelny lub z pominięciem niektórych liter, to musi dodatkowo być złożony w formie zwykle używanej przez daną osobę przy podpisywaniu się i dla niej charakterystycznej. Stosownie do art. 102 ust. 1 w związku z art. 101 pkt 7 prawa wekslowego, nie może być uważany za weksel własny dokument, na którym brak podpisu wystawcy. Przepisy te są przejawem surowości formalnej zobowiązania wekslowego, które zakazuje traktowania jako ważnego weksla dokumentu niezawierającego w swojej treści określonych przez ustawę elementów.

Powyższe potwierdził Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dnia 22 maja 2013 roku, stwierdzając, że warunkiem odpowiedzialności wekslowej dłużników wekslowych jest złożenie własnoręcznego podpisu na wekslu (względnie złożenie podpisu przez pełnomocnika z zaznaczeniem stosunku pełnomocnictwa lub osobę reprezentującą organ z zaznaczeniem, jaką pełni

funkcję w stosunku do wystawcy weksla). Dług wekslowy wystawcy weksla własnego jest długiem związanym z jego osobą. Podpis wystawcy weksla określa się bowiem jako wymóg konieczny zobowiązania wekslowego osoby wystawcy. Na równi z podpisanym na wekslu odpowiadają jedynie ci, którzy wstąpili w jego miejsce na mocy sukcesji uniwersalnej, np. spadkobiercy dłużnika wekslowego.

Sąd nie miał tu wątpliwości, że w przypadku gdy wystawcą weksla jest osoba prawna, w jej imieniu powinna podpisać się osoba lub osoby fizyczne, które zgodnie z prawem są upoważnione do jej reprezentowania i składania w jej imieniu oświadczeń woli, ewentualnie są ustanowionymi przez osobę prawną pełnomocnikami. Osoby takie, podpisujące weksel jako przedstawiciele osoby prawnej, powinny na wekslu uwidocznic stosunek zastępstwa przez wskazanie, w którym imieniu działają (podanie firmy osoby prawnej). W przeciwnym razie same odpowiadać będą wekslowo, co wywieść można z treści art. 8 prawa wekslowego. Przepis ten znajduje niewątpliwie zastosowanie także w przypadku zastępstwa osoby prawnej przez jej organy. Nie-sporne jest w doktrynie prawa i orzecznictwie, że firma osoby prawnej może być wskazana przez odbicie jej na wekslu sposobem mechanicznym, zwykle przez użycie pieczętki firmowej, ale znaki pisarskie pozostawione na wekslu przez jej reprezentantów muszą być ich własnoręcznymi podpisami.

4. Interpretacja treści weksli

Bezpieczeństwo obrotu wekslem wymaga, aby posiadacz weksla lub osoba zamierzająca dopiero się nim stać mieli zawsze możliwość stwierdzenia – bez odwoływania się do okoliczności „pozatekstowych”, jakie są intencje podpisującego lub to, czy takim znakiem podpisuje się on także na innych dokumentach, że weksel jest ważny i że wynika z niego zobowiązanie wekslowe.

Słusznie przy tym sąd zaznaczył, że w orzecznictwie przyjmuje się powszechnie, że nie jest dopuszczalne ustalenie wystawcy weksla na podstawie okoliczności „pozatekstowych”, np. rzeczywistej woli kontrahentów czy też ich nawet oczywistej świadomości co do tego, w jakim charakterze występują osoby podpisujące się na wekslu. Wykładnia weksla dopuszczalna jest bowiem jedynie w granicach jego tekstu (podobnie powołano powyższe w wyrokach Sądów Apelacyjnych: w Warszawie z dnia 24 listopada 2004; w Poznaniu z dnia 16 kwietnia 2008; w Warszawie z dnia 26 października 2012).

Podsumowanie

Prawo wekslowe, na podstawie którego budowane są stosunki zobowiązaniowe, wymaga, by wyrazem tych stosunków były określone prawem dokumenty będące papierami wartościowymi. Jako że definicyjnie papiery wartościowe charakteryzują się tym, że zobowiązanie nie będzie realizowane bez przedłożenia dokumentu, dokument ten jest wysoce sformalizowany co do swych cech. Zatem nie podlega on po jego wytrawieniu ewentualnemu uzupełnieniu lub poprawieniu. Także nie podlega on innej interpretacji, jak wynika z zakresu możliwości określonej art. 2 i art. 102 p.w. Nie jest też możliwe interpretowanie go na podstawie jakichkolwiek innych dokumentów, chociażby nawet nie były one zakwestionowane przez strony stosunku wekslowego. Jak wynika z orzecznictwa do prawa wekslowego, tylko wysoce sformalizowany dokument weksla spełnia wymogi będące podstawą kreowania stosunku zobowiązaniowego opartego na wekslu.

Bibliografia

Literatura

Warkało, W., 1976, w: Grzybowski, S. (red.), *System prawa cywilnego. Tom III. Część 2. Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.

Akty prawne

Konwencja z dnia 7 czerwca 1930 r. w sprawie jednolitej ustawy o wekslach trasowanych i własnych, Dz.U. 1937, nr 26, poz. 175

Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe, Dz.U. 1936, nr 37, poz. 282, z późn. zm.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. 2014, poz. 121, z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, t.j. Dz.U. 2013, poz. 1203, z późn. zm.

Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz.U. 2013, poz. 1030, z późn. zm.

Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, t.j. Dz.U. 2013, poz. 672, z późn. zm.

Orzecznictwo

Uchwała SN z dnia 30 grudnia 1993 r., III CZP 146/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 94.

Uchwała SN z dnia 10 października 2013 r., III CZP 54/13, LEX nr 1380738.

Wyrok SA w Łodzi z dnia 22 maja 2013 r., I ACa 21/13, LEX nr 1327559.

Wyrok SA w Poznaniu z dnia 16 kwietnia 2008 r., I ACa 235/08, LEX nr 466417.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 24 listopada 2004 r., VI ACa 143/03, Apelacja.

Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie 2005/4/32.

Wyrok SA w Warszawie z dnia 26 października 2012 r., I ACa 389/12, LEX nr 1264455.

Wyrok SN z dnia 9 maja 2012 r., V CSK 258/11, LEX nr 12118810.